

APURAHAHANKKEEN LOPPURAPORTTI HELSINGIN SANOMAIN SÄÄTIÖLLE

Hankkeen nimi: Kestävää journalismia algoritmiseen tulevaisuuteen

Myöntövuosi: 2019

Myönnetty summa: 130 000 €

Hanke alkoi: 1.1.2020

Hanke päättyi: 31.12.2022

Hankkeeseen muualta saatu rahoitus (summa ja myöntäjä): Ei ole

Vastuuhenkilö (nimi, asema ja organisaatio): Mariëlle Wijermars (johtava tutkija), vieraileva tutkija, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto; Markku Kangaspuro (hallinnollinen vastuu), Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

Muut tutkijat/työryhmän jäsenet: Olga Dovbysh, jatko-opiskelija, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

Tiivistelmä hankkeesta:

Dataistuminen, journalististen tehtävien automatisointi sekä IT-yritysten ja verkkoalustojen kasvava merkitys muuttavat vauhdilla uutisten tuotantoa ja jakelua. Digitaaliset innovaatiot vaikuttavat toimittajien työtapaan ja toimitusten päätöksentekoprosesseihin. Samalla Googlen kaltaisista IT-jäteistä on tullut vahvoja toimijoita, jotka muovaavat uutisten jakelua ja laajentavat toimintaansa mediasektorille. Esimerkiksi algoritmipohjaisten uutissyötteiden suosio muoaa globaalia uutisjakelua, ja tiedotusvälineet ovat entistä riippuvaisempia tällaisista verkkoalustoista, kun ne haluavat tavoittaa yleisönsä. Kun media-yhtiöiden toiminta muuttuu jatkuvasti datavetoisemmaksi, ne joutuvat arvioimaan uudelleen liiketoimintamallejaan ja tehokkuuskriteereitään. Jos automaatiolla voidaan leikata datankeruun ja tekstinkäsittelyn transaktiokustannuksia, tekeekö tämä välttämättä tiedotusvälineen toiminnasta tehokkaampaa ja kannattavampaa, vai voiko se (myös) luoda uusia haasteita? Kun uutisten verkkonäkyvyys riippuu sosiaalisen median alustojen algoritmipohjaisista suosittelujärjestelmistä, miten tämä muuttaa odotuksia siitä, mitä kaikkea journalistien ja toimittajien ”hyvin tehtyyn työhön” sisältyy? Esille nousee myös perustavanlaatuisia kysymyksiä journalismin yhteiskunnallisesta roolista. Mitä mahdollisia seurauksia muuttuvilla käytännöillä voi tulevaisuudessa olla julkiselle keskustelulle ja demokraattisten instituutioiden toiminnalle?

Näiden muutosten akateemisessa tutkimuksessa on painotettu länsimaisia (eurooppalaisia) konteksteja, mutta muutosten vaikutukset ovat erityisen ilmeisiä valtioissa, joissa demokratian turvaaminen ei ole itsestäänselvyys. Kun hanke käynnistettiin, Venäjällä toimi hybridimediajärjestelmä, ja maasta saatiin siten erityisen sopiva konteksti tutkia tapaa, jolla IT- ja medialiiketoiminta ja mittareiden ohjaamat toimitukselliset päätökset nivoutuvat kasvavissa määrin yhteen. Toisin kuin Kiinan kaltaisissa täysiverisen autoritäarisissä maissa, joissa tiedotusvälineet ovat johtavan puolueen ideologisessa hallinnassa, Venäjän digitaalinen mediaympäristö vaikutti tuolloin edelleen laajalti nojaavan markkinavetoiseen logiikkaan. Hankkeessa tarkasteltiin digitaalisten teknologioiden käyttöönottoa venäläisissä uutismedioissa sekä Venäjän oman ”big techin” (ennen kaikkea Yandexin) roolia venäläisen informaatioympäristön muovaamisessa. Hankkeessa tehtiin yli viisikymmentä haastattelua ja käytettiin täydentäviä menetelmiä. Niiden pohjalta hanke on osoittanut esimerkiksi sen, miten datan saatavuus ja luotettavuus sekä yhteiskunnalliset vaikutukset ja seuraukset vaikuttavat siihen, miten datajournalismia

harjoitetaan autoritäärisissä olosuhteissa. Hanke myös paljasti, miten tiedotusvälineiden verkkoalustanäkyvyydestä käymä kamppailu muuttaa Venäjän journalistisia käytäntöjä tavalla, joka vaikuttaa kielteisesti lehdistön vapauteen.

Hankkeen tavoite:

Hankkeen tavoitteena oli tutkia digitaalisten innovaatioiden käyttöönottoa ja alustariippuvuutta venäläisessä journalismissa sekä sitä, miten nämä kehityssuunnat muuttavat sekä journalistisia käytäntöjä että journalismin yhteiskunnallista roolia. Koska median vapautta rajoitetaan Venäjällä jatkuvasti enemmän, hankkeessa tutkittiin myös sitä, miten digitaaliset innovaatiot voivat voimistaa sensuuria tai auttaa sensuurin vastustamisessa. Hankkeessa esitettiin seuraavat kysymykset:

- Kun valtio omistaa keskeiset tiedotusvälineet tai hallitsee niitä, kuka hyötyy mediaprosessien automatisoinnista ja miten?
- Kun itsesensuuri ja itsekontrolli ovat kiinteä osa journalistien ammattikulttuuria, lisääkö algoritmien käyttöönotto toimittajien vapautta ja itsenäisyyttä vai päinvastoin?
- Mikä on algoritmien merkitys valeutisten ja disinformaation levittämisessä eri mediajärjestelmissä?

Hanke koostui seuraavista osista: 1) kattava tutkimus venäläisen median käyttöön ottamista digitaalisista innovaatioista; 2) tutkimus toimittajien vuorovaikutuksesta alustojen kanssa, painopisteenä Yandex.Zen; 3) tutkimus datajournalismista; 4) tutkimus käyttäjälähtöisistä alustoista (Pikabu, TJournal).

Tavoite saavutettiin (asteikolla 1–5; 1=huonosti, 5=erinomaisesti): 4

Hanke toteutettiin koronapandemian aikana, ja useat suunnitellut toimet peruutettiin tai niitä mukautettiin. Vuodelle 2020 suunniteltu Venäjän kenttätyömatka, myös uutistoimituksen havainnointi ja asiantuntijakeskustelu tutkijoiden ja media-ammattilaisten kanssa Internet Beyond Change -konferenssissa Moskovassa, jouduttiin peruuttamaan. Kaikki kasvokkain tehtäväksi suunnitellut haastattelut toteutettiin verkossa. Sulkutoimien vuoksi ei voitu myöskään järjestää opiskelijatapahtumia Moskovassa ja Helsingissä tai kaikille avoimia tapahtumia. Hankkeen tutkimustavoitteet kuitenkin yleisesti saavutettiin vaihtoehtoisilla lähestymistavoilla.

Hanketta vaikeutti myös Venäjän lehdistönvapauden nopea heikkeneminen, joka saavutti lakipisteensä vuonna 2022, kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan ja otti käyttöön sotasensuurin. Näiden kehityssuuntien vuoksi artikkeliluonnoksia oli päivitettävä ja niiden painopistettä muutettava useaan otteeseen. Tämä viivästytti lopullisten tulosten julkaisua merkittävästi.

Keskeiset tulokset:

Hankkeessa saatiin selville, että Venäjän uutismedian pitkälle edennyttä digitalisaatiota (joka meidän määritelmämme mukaan tarkoittaa automatisoitujen ja tekoälylle pohjaavien tuotteiden ja ratkaisuiden käyttöä) on pitkälti muovannut media-ammattilaisten ammatillinen kulttuuri sekä venäläisen mediamallin ominaisuudet. Ensimmäinen havaintomme oli, että venäläisten tiedotusvälineiden omistajat ja ylin johto pitävät tiedotusvälineitä sekä liiketoimintana että poliittisena voimavarana. Läntisissä tiedotusvälineissä automaation takana vaikuttaa selkeämmin liiketoiminnan logiikka, kun taas Venäjällä, jossa omistusoikeuksia voidaan helposti loukata, poliittisen järjestelmän realiteetit rajoittavat taloudellisten kannustimien ensisijaisuutta. Poliittisen epävakauden vuoksi tiedotusvälineet ovat varovaisia suurissa

investoinneissa, jotka kävisivät kannattaviksi vasta pitkällä aikavälillä. Uusimpien teknologioiden käyttöönottoa ovat vauhdittaneet ennen kaikkea uutistoimitusten yksittäiset voimahahmot tai valtiomisteinen media, jolla on varaa korkean riskin hankkeisiin.

Toiseksi saimme selville, että harjoittaakseen tutkivaa journalismia Venäjän rajoitetussa mediajärjestelmässä, jossa ihmislähteiden (esim. hallituksen sisällä) tavoittaminen on usein rajoitettua, toimittajat ovat onnistuneet suuntaamaan datalähtöiseen raportointiin. Havaitimme, että Venäjällä oli haastatteluaikaan vuonna 2020 nouseva nuorten datajournalistien yhteisö, jonka ammatillinen identiteetti liikkui toimittajan ja aktivistin rajalla. Haastattelujen jälkeen ne datajournalistit, joiden työ voidaan tulkita poliittiseksi, on nimetty ”ulkomaisiksi agenteiksi” ja he ovat joutuneet pakenemaan Venäjältä.

Kolmanneksi käytimme esimerkkinä käyttäjälähtöisiä alustoja (”Venäjän Reddit”) ja tunnistimme, miten algoritmijärjestelmien suunnittelun ja toiminnan eri vaiheissa mukana olevien ihmisten visiot muovaavat algoritmivetoista päätöksentekoa (kuten kohteiden pisteytystä). Vertailemalla kahta venäläistä käyttäjälähtöistä alustaa saimme selville, että samankaltaiset mutta eri konteksteissa toimivat teknologiat muodostavat ja ylläpitävät toisistaan eroavia yleisöjä, joiden ilmaisemat poliittiset kannat eroavat nekin toisistaan.

Lopuksi tutkimme roolia, joka verkkoalustoilla on uutistoimitusten käytäntöjen ja arvojen muovaamisessa. Käytimme esimerkkinä venäläistä suosittelualustaa Yandex.Zeniä ja havaitimme, että riippuvaisuus suosittelupalvelun luomasta liikenteestä ajaa toimittajat mukauttamaan työnsä peruserätyksiä (esimerkiksi käsitystä uutisarvosta ja kerronnan tyylistä). Uutistoimitukset myös mukauttivat työrytmiään ja järjestelivät uudelleen resurssejaan suoriutuakseen paremmin alustan sanelemien sääntöjen mukaan.

Hankkeen tavoitteena oli myös edistää vertailevia tutkimuskeskusteluja. Siksi hankkeessa järjestettiin yhdessä Hanna Tuulosen (Svenska social- och kommunalhögskolan) kanssa [Automation and data-driven journalism beyond the Western world: Actors, practices, and socio-political impact](#) -niminen konferenssi 5.–6.5.2021. Konferenssi järjestettiin koronarajoitusten vuoksi verkossa. Konferenssin tavoitteena oli koota yhteen tutkijoita eri puolilta maailmaa ja käynnistää monitieteellisiä ja vertailevia keskusteluja. Professori Payal Arora (Erasmus University Rotterdam) piti avauspuheen ”Next billion users, next billion journalists?”, ja 32 tutkijaa 14 maasta piti esityksen työstään. Esityksissä käsiteltiin tapauksia Aasiasta, Latinalaisesta Amerikasta, Afrikasta, Euraasiasta ja Arabian niemimaalta. Konferenssi osoitti, kuinka vallitsevat kehykset ja käsitteet eivät välttämättä sovi osallistujien tutkimille alueille, sillä niiden lähtökohtana ovat tiettyihin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin olosuhteisiin (esim. liberaalit demokratiat) liittyvät oletukset. Siksi ei riitä, että alitutkittuja alueita tarkastellaan samojen linssien läpi, vaan tutkimusagendaa tulisi aktiivisesti hajauttaa.

Hankkeen julkaisut, artikkelit ja kirjoitukset (myös linkit):

Vertaisarvioidut artikkelit

- Dovbysh, O, Wijermars, M, & Makhortykh, M. (2022). How to reach Nirvana: Yandex, news personalisation and the future of Russian online media. *Digital Journalism*, 10(10): 1855-1874. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.2024080>

- Dovbysh, O., and M. Wijemars. (Under revision). The creation of algorithmic publics in authoritarian regimes: Explaining digital innovation uptake in Russian news media. *The International Journal of Press/Politics*.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars (Working paper). Data journalism in authoritarian and illiberal contexts: Practices, impact, repercussions.
- Dovbysh, O. (Working paper). Russian Reddit: How socio-technical alliances in user-driven media cultivate critical publics in Russia.

Vertaisarvioimattomat artikkelit

- Wijemars M. & Dovbysh O. (21 September 2021) Auto-ma-tion in me-dia and data-driven jour-nal-ism: A view from Rus-sia. Aleksanteri Insight. <https://www2.helsinki.fi/en/news/society-economy/automation-in-media-and-data-driven-journalism-a-view-from-russia>
- Dovbysh O. (2020). Book review: Automating the News: How Algorithms are Rewriting the Media, by Nickolas Diakopoulos, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, 2019. *Digital Journalism*, 8(7): 972-974. <https://doi.org/10.1080/21670811.2020.1777883>
- Dovbysh O. (2020). Book review: Aggregating the news: Secondhand knowledge and the erosion of journalistic authority, by Mark Coddington, New York: Columbia University Press, 2019. *Journalism*, 22(2): 571-573. <https://doi.org/10.1177/1464884920953270>

Ammattilaisyhteisöille suunnatut julkaisut

- Dovbysh O. (2020) Avtomatizirovannaya zhurnalistika glazami akademicheskikh issledovateley [Automated journalism from the perspective of academic researchers]. *Zhurnalst*, 9. <https://jrnlst.ru/automated-journalism>

Esitelmät tieteellisissä konferensseissa

- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'Data journalism in Russia: Practices, power relations and repercussions for data-driven journalism in authoritarian regimes'. 72nd Annual ICA Conference, Paris, 26-30 May 2022.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'Trust and data reliability under conditions of authoritarianism: Practices of data journalism in Russian newsrooms'. BASEES Annual Conference, Cambridge, 31 March-2 April 2022.
- Dovbysh, O. 'Reddit à la Russe: how sociotechnical alliances in user-driven media cultivate critical publics in Russia'. 'Reconfigurations médiatiques et numériques en contextes oppressifs'. CERCEC, Centre d'études des Mondes Russe, Caucasiens & Centre-Européen, Paris, 25 March 2022.
- Dovbysh, O. 'Sustainable journalism for the algorithmic future: What media professionals should learn'. AI in Learning – Shaping the Future, 18-19 November 2021, online conference.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'The creation of algorithmic publics in authoritarian regimes: Explaining digital innovation uptake in Russian news media'. Future of Journalism, 23-24 September 2021, online conference.

- Dovbysh, O. 'Reddit à la Russe: How sociotechnical alliances in user-driven media cultivate critical publics in Russia'. 4S Conference (The Society for Social Studies of Science), 6-9 October 2021, online conference.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'Production of algorithmic publics in authoritarian regimes: Understanding automation uptake in Russian news media'. ICCEES World Congress, 3-8 August 2021, online conference.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'Better journalism, higher profit or greater influence? Understanding innovation uptake in Russian news media'. Comparative media studies in today's world (CMSTW), 20-21 April 2021, online conference.
- Dovbysh, O., M. Wijemars and M. Makhortykh. 'How to reach Nirvana: Yandex, news personalisation and the future of Russian journalistic media'. Comparative media studies in today's world (CMSTW), 20-21 April 2021, online conference.
- Dovbysh, O. 'Kak dostich Nirvany: personalizatsiya novostei v Yandex.Zen i budushee rossiyskih zhurnalistskih media' [How to reach Nirvana: News personalisation in Yandex.Zen and the future of Russian journalistic media]. Tsifrovye media dlya budushego [Digital media for the Future], 6-9 April 2021, online conference.
- Dovbysh, O., and M. Wijemars. 'Algorithm-driven tools in Russian news media: Seeking better journalism, increased entertainment value, or more profit?'. Annual Convention of the Association for Slavic, East European & Eurasian Studies, 14.11.2020, online.
- Dovbysh, O., M. Wijemars and M. Makhortykh. 'How to reach Nirvana: Yandex, news personalisation and the future of Russian journalistic media' at the seminar 'Political Communication in Russia, Eurasia and Eastern Europe'. University of Passau, 21.12.2020, online.

Muut esitykset, luennot ja koulutukset

- Dovbysh, O. "Automation in media, data-driven journalism and societal impact: Evidence from Russia". Luento maisteriopiskelijoiden ExpREES-kesäkoulussa Orilammella, 27.8.2021
- Dovbysh, O. "Algorithms, media and society in Russia". Osana New Trends in World Politics - maisteriseminaaria pidetty luento, Science Po Fontainebleau (IEP, UPEC), Ranska, 6.12.2022.

Valmistuneet (tai valmistumassa olevat) opinnäytetyöt

–

Hankkeen saama medianäkyvyys (lehtikirjoitukset, tv- ja radio-ohjelmat, muu medianäkyvyys)

- Olga Dovbyshin haastattelu videoblogissa "Blog zlobnogo kulturologa" [Vihaisen kulturologin blogi], aiheena vastuullinen algoritmijournalismi ja "vihreä" ajattelu, 12.5.2021.
<https://youtu.be/NJfJyMfXzx4>
- Dovbysh, O. "Peliä Putinin pussiin". *Yliopisto-lehti*, 2/2021.

Hankkeessa syntyneet tutkimusaineistot

–

Aineistojen tallennuspaikka mahdollista jatkokäyttöä varten

–